ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора,
професора кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
Ребрія Олександра Володимировича

про дисертацію **Скрильника Сергія Вікторовича**
«Лінгвокогнітивне моделювання англійсько-українського усного синхронного перекладу»,
подану на здобуття ступеня доктора філологічних наук
за спеціальністю 10.02.16 – перекладознавство

Дисертацію С. В. Скрильника присвячено конструюванню та верифікації комплексної моделі аналізу усного синхронного перекладу, яка в роботі позначається як «модель багатовимірної інтерпретації усного синхронного перекладу» або скорочено МБІУП. Незважаючи на те, що з самого початку розбудови перекладацької теорії на мовознавчих засадах було проголошено дихотомічний – процесуально-результативний – статус перекладу і рівноцінність обох його репрезентації (перекладу-тексту і перекладу-процесу), діяльнісний підхід у перекладознавстві довго залишався на периферії дослідницького інтересу, і цей методологічний розрив зберігається й донині, що й зумовлює *актуальність* розвідки, на думку самого дисертанта. До цього ще варто додати орієнтацію дослідження не тільки на якісні, а й на кількісні параметри, зокрема з використанням статистичних методів аналізу, що підвищує валідність отриманих результатів і відповідає сучасним світовим тенденціям розвитку філології.

Варто також зазначити, що дисертація С. В. Скрильника реалізує низку *актуальних* загальногуманітарних принципів. По-перше, дослідження по праву можна вважати міждисциплінарним, адже автор уміло використовує не тільки здобутки перекладознавства, а й інших дисциплін, таких як лінгвістика, психологія, нейронаука, статистика, політологія, культурологія тощо; сюди маємо додати й сучасні інформаційні технології, використання

КИЇВСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 1015 „Ш/24
«19» 10 2026р.

яких охоплює буквально кожний етап роботи. По-друге, дослідження є поліпарадигмальним, адже, спираючись переважно на розробки в межах діяльнісної парадигми, автор дуже доречно й акуратно використовує необхідні для вирішення окремих завдань методи і положення як системно-структурної так і культурної парадигм. По-третє, дослідження є антропоцентичним, адже у фокусі уваги дослідника не мовні чи мовленнєві одиниці та ті трансформації, що відбуваються з ними в акті міжмовного трансферу, а особистість самого перекладача – його розум, реакції та рішення.

Мета роботи полягає в розробці МБІУП задля пояснення взаємодії когнітивних, емоційних, прагматичних і технологічних механізмів та/або чинників усного синхронного перекладу. Оскільки модель має регресійний характер, тобто прогнозує оцінку якості перекладу на основі низки відібраних і описаних автором індексів, то мета дослідження також охоплювала верифікацію цього прогнозу. Відповідно до поставленої мети було сформульовано низку *завдань*, кожне з яких знайшло повне та повноцінне вирішення в окремих розділах та підрозділах дисертації.

Об'єктом дослідження виступає усний синхронний переклад в англійсько-українському та українсько-англійському напрямках реалізації як лінгвокогнітивний процес, що здійснюється на основі певних механізмів, в межах певних стратегій, під впливом певних чинників та за певних умов. Отже, можна вважати, що ці механізми, стратегії, чинники та умови і є *предметом* аналізу в дисертації С. В. Скрильника. А оскільки їхня дія є взаємообумовленою, то й вивчаються вони комплексно, тобто в межах єдиної аналітичної моделі.

Дослідження виконане на міцному теоретико-методологічному підґрунті. З одного боку, це підґрунтя утворюють праці вітчизняних та закордонних науковців, які долучилися до розбудови обраної автором проблематики. Необхідно зазначити надзвичайно уважне ставлення автора до використання здобутків української перекладознавчої традиції на кожному

етапі дослідження і в розгляді кожного з поставлених завдань і питань. Водночас він демонструє глибоке розуміння напрацювань провідних світових шкіл вивчення синхронного перекладу, як попередніх генерацій, так і сучасних. З іншого боку, методологічним підґрунтям дослідження є запропонований дисертантом принцип інтердисциплінарної когнітивної інтеграції (ІКІ), який розуміється як можливість поєднати в одному дослідженні аналітичні інструменти декількох споріднених галузей – перекладознавства, когнітивної лінгвістики, психолінгвістики, теорії комунікації і досліджень перекладу з технологічною підтримкою. Застосування ІКІ в обраній дослідницькій площині уможливлює комплексний підхід до вивчення синхронного перекладу одночасно з кількох ракурсів – мовного, когнітивного, прагматичного, безпекового і технологічного, створивши, таким чином єдину дослідницьку процедуру.

Важливу роль грає також принцип тріангуляції як поєднання різних способів аналізу перекладу, необхідних для розуміння перекладацького процесу, а саме: кількісний індексний аналіз – для вимірювання затримки перекладу, темпу, пауз, самовиправлень та статистичного опрацювання показників; якісний дискурсивний аналіз – для інтерпретації перекладацьких рішень і оцінювання їхньої доречності; корпусно-зіставний аналіз – для виявлення закономірностей через зіставлення оригіналів і перекладів у масиві автентичних записів.

Продовжуючи обговорення *методів*, залучених до реалізації мети та завдань дослідження, варто вказати на поєднання загальнонаукових і спеціальнонаукових, а серед останніх окремо відмітити такі, як порівняльно-історичний, концептуально-аналітичний методи, когнітивне моделювання, порівняльний аналіз. Не можу обійти увагою широке застосування дисертантом статистичних методів кореляційного і регресивного аналізу, які, як вже зазначалося вище, забезпечують верифікацію прогнозованих показників якості та норми в усному синхронному перекладі та МБІУП в цілому.

Робота має чітку та логічну структуру, яка цілком відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на рівні доктора наук. Вона складається зі вступу, п'яти розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (загальна кількість – 399, з них іноземними мовами – 322, тобто майже 81%; кількість джерел, опублікованих за останні п'ять років – 132, тобто 33%) та додатків.

Перший розділ присвячено формуванню теоретико-методологічного базису лінгвокогнітивного дослідження усного перекладу, згідно з яким якість синхронного перекладу слід аналізувати за динамікою відновлення в перебігу роботи перекладача з т.зв. «критичними» епізодами. Ця позиція дисертації є принциповою, оскільки відрізняє МБІУП від наявних моделей і обґрунтовує принцип інтердисциплінарної когнітивної інтеграції.

Другий розділ розглядає структуру МБІУП і висвітлює основні принципи її дизайну та механізми функціонування. На мій погляд, модель має частково динамічний, а частково статичний характер, а її понятєвий апарат розмежовує норму перекладу (як статистично обґрунтований інтервал керованої роботи) і якість перекладу (як здатність когнітивної системи перекладача повертатися до цього діапазону після критичних епізодів). Модель має складну архітектуру і складається з п'яти модулів, кожен з яких прив'язаний до конкретних індикаторів (загальна кількість яких дорівнює дев'яти), а кожен індикатор, у свою чергу, до формули, за якою можна його вимірювати в окремому мовленнєвому епізоді.

У третьому розділі здійснюється емпірична верифікація МБІУП на масиві з 2021 епізоду, що підтверджує гіпотезу дослідження, згідно з якою якість англійсько-українського синхронного перекладу визначається насамперед регулятивною здатністю перекладацької когнітивної системи, а сумарний обсяг перекладацьких трансформацій і ступінь буквальної відповідності оригіналу важать менше.

У четвертому розділі розглянуто лінгвокогнітивні стратегії синхронного перекладача на матеріалі кризового інституційного дискурсу.

Всього на основі емпіричного підходу виокремлено сім стратегій, з яких найпродуктивнішою є стратегія прямого відтворення (близько 62% із загального масиву епізодів), а решта шість – пом'якшення, емпатії, інтенсифікації, компресії, експлікації, культурної медіації – мають периферійне значення, охоплюючи сумарно 38% із загального масиву епізодів. В межах кожної окремої стратегії автор додатково виокремлює механізми, що відповідають за її реалізацію. Загальна кількість таких механізмів – сорок один.

У п'ятому розділі розглянуто такі питання, як нормативні діапазони, профілі регулятивності та практичні імплікації МБІУП. Встановлено, що нормативні діапазони основних індикаторів МБІУП диференційовані за п'ятьма жанровими кластерами, що надає підстави для розробки профільно-орієнтованої методики аналізу та оцінки якості синхронного перекладу.

У загальних висновках підбито підсумки дослідження та окреслено його перспективи, серед яких, зокрема верифікація моделі на матеріалі шушотажу та послідовного перекладу, аналіз динаміки навантаження на рівні цілого виступу, поширення аналізу на інші мовні пари, емпірична апробація і психометрична валідація запропонованого діагностичного інструменту регулятивної зрілості перекладача, розробка міжуніверситетського стандарту когнітивно-регулятивної компетентності для програм підготовки перекладачів в Україні.

Робота містить дев'ять додатків, у яких подано список джерел ілюстративного матеріалу (217 позицій), словник основних понять і термінів МБІУП, зведену типологію стратегій та механізмів їх реалізації, модель діагностичного інструменту регулятивної зрілості перекладача, ілюстративний корпус перекладацьких епізодів МБІУП, жанрову диференціацію прагматичних стратегій МБІУП, поведінку моделі на серіях послідовних епізодів, тренінгові цикли за стратегіями МБІУП, список публікацій за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дослідження.

Дисертаційне дослідження С. В. Скрильника характеризується високим рівнем новизни та оригінальності. Уперше в українському перекладознавстві розроблено й емпірично перевірено інтегральну лінгвокогнітивну модель багатовимірної інтерпретації англійсько-українського синхронного перекладу (МБІУП), в якій лінгвістичні, когнітивні, емоційно-регулятивні і технологічні складові утворюють мережеву систему взаємної регуляції: п'ять модулів взаємодіють як рівноправні вузли, а узгодженість їхньої роботи ґрунтується на внутрішній механіці кожного модуля. Як методологічну основу дослідження обґрунтовано принцип інтердисциплінарної когнітивної інтеграції (ІКІ), з якого виведено коефіцієнт когнітивної економії ККЕ, що співвідносить відтворення змісту (IR) з когнітивним навантаженням (BKN) в одному показнику раціональності використання ресурсу.

Уперше в українському перекладознавстві розроблено операціональну типологію 41 механізму реалізації прагматичних стратегій синхронного перекладу з лінгвістичними маркерами і, для більшості з них, прикладами реалізації. Сформульовано й операціоналізовано аналіз відновлення на рівні епізоду як основний аналітичний прийом дослідження якості синхронного перекладу. Уперше для англійсько-українського синхронного перекладу запропоновано нормативні діапазони основних когнітивних показників для п'яти типів дискурсу з трьома зонами функціонування: норма, допустима варіативність, дестабілізація. Показано, що поняття норми у синхронному перекладі є жанрово-специфічним.

Робота є теоретично значущою і практично цінною. В теоретичній площині важливим внеском до діяльнісно орієнтованого перекладознавства є розробка та верифікація МБІУП та ІКІ, які можна надалі застосовувати як самостійні методологічні інструменти на матеріалі інших мовних пар, інших жанрів усного перекладу і суміжних галузей міжмовної комунікації. Понятійний і термінологічний апарат транслятології доповнено за рахунок низки авторських категорій, таких як епізод-викид, серія епізодів, траєкторія

відновлення, регулятивне втручання, метакогнітивна регуляція розподілена функція контролю тощо.

У практичній площині результати дисертації впроваджено у навчальний процес підготовки перекладачів на кафедрі теорії і практики перекладу з англійської мови Київського національного університету імені Тараса Шевченка для здобувачів першого та другого рівнів вищої освіти. Розроблені методичні матеріали використано у трьох навчальних посібниках з усного синхронного перекладу. Розроблену методику оцінювання якості і профілі регулятивної зрілості перекладача можна впроваджувати у програми магістерського рівня, зокрема орієнтовані на рамку ЕМТ, і в програми професійного підвищення кваліфікації перекладачів міжнародних інституцій.

Робота пройшла належну апробацію. Її головні положення викладено у 28 наукових публікаціях (26 – одноосібних), з яких 3 – у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus і Web of Science , 17 – у фахових наукових виданнях України категорії Б, 5 публікацій матеріалів конференцій та 3 посібники.

Здобутки дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка та висвітлювалися у доповідях на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах і круглих столах.

Незважаючи на численні здобутки, дослідження не позбавлене певних дискусійних моментів, на які хотілося би звернути увагу.

1. Дисертація містить аналіз якості окремих епізодів та динаміки їх послідовностей, проте не демонструє валідованої процедури переходу від епізодних оцінок до оцінки перекладу цілого тексту. Залишається невстановленим, як у загальній оцінці враховувати повноту змісту, міжепізодну зв'язність, збереження аргументації та критичні помилки, які можуть визначати комунікативну успішність усього виступу.

2. Якщо дисертант визнає наявність епізодів синхронного перекладу, що не мають тригерів, то хотілося б зрозуміти, за яким алгоритмом відбувається переклад у таких випадках, чи запропонована в роботі модель поширюється на такі епізоди і як взагалі можна виокремити епізод, не маючи тригера.

3. Деякі терміни в роботі потребують уточнення. Зокрема, бракує визначення поняття «домен» і пояснення розмежування між доменом простором та модулем. Також немає визначення поняття «предиктор» і пояснення розмежування між предикторами та індексами.

4. У Розділі 4 автор розглядає стратегії перекладача в синхронному перекладі, які називає то «лінгвокогнітивними» та «прагматичними», що корелює з різними рівнями аналізу. На мій погляд, запропонована типологія стратегій не є достатньо послідовною, оскільки не ґрунтується на єдиному критерії. В межах кожної стратегії виокремлюються «механізми» її реалізації, які не завжди можна вважати механізмами у строгому розумінні цього терміну, а краще було б визначити як «тактики».

Необхідно зазначити, що вказані питання та зауваження не впливають на загальне позитивне враження від роботи та не ставлять під сумнів її значущість, вони скоріше мають дискусійний характер або вказують на перспективи подальшого дослідження.

Підсумовуючи, зазначу, що дисертаційне дослідження Сергія Вікторовича Скрильника «Лінгвокогнітивне моделювання англо-українського усного синхронного перекладу» є завершеною самостійною науковою працею, яка за структурою та змістом повністю відповідає вимогам до досліджень, що подаються на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. Дисертація розкриває актуальну проблему когнітивного моделювання синхронного перекладу на основі широкого кола релевантних показників та залучення статистичних даних. Можна з упевненістю стверджувати, що в цій дисертації започатковано новий перспективний напрямок перекладознавчих досліджень в межах діяльнісної парадигми –

лінгвокогнітивного моделювання, який може бути поширений на різні види перекладу і різні мовні пари.

Отримані результати мають неабиякий дидактичний потенціал, який вже був часткового реалізований у формі пілотування низки авторських дисциплін дисертанта на кафедрі теорії та практики перекладу з англійської мови Навчально-наукового інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка і може бути й надалі успішно розвинений при підготовці перекладачів в інших ЗВО України. Це є особливо важливим на етапі активної інтеграції України в європейські та світові політичні, економічні та військові структури, що вимагає значної кількості висококваліфікованих фахівців у галузі перекладу.

Таким чином, вважаю, що дисертація «Лінгвокогнітивне моделювання англо-українського усного синхронного перекладу» відповідає вимогам академічної доброчесності та нормативним засадам МОН України, зокрема «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 17 листопада 2021 року, № 1197, а її автор Сергій Вікторович Скрильник цілком заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філологічних наук зі спеціальності 10.02.16 – перекладознавство.

Доктор філологічних наук, професор,
академік АН Вищої школи України,
професор кафедри перекладознавства
імені Миколи Лукаша
Харківського національного
університету імені В.Н. Каразіна Олександр РЕБРІЙ

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу кадрів

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ * ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА * ХАРКІВ * КОД 02071203

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Вх. № 10-15 «Ч/Г»
«19» 10 2026 р.